

ISSN 2786-4774 (Print)
ISSN 2786-4782 (Online)
<https://doi.org/10.53317/2786-4774>

Політичні дослідження

2 (12)
2026

Political Studies

Політичні дослідження. 2026. № 2 (12)

Політичні дослідження Political Studies

2 (12)
2026

Науковий журнал • Заснований у квітні 2021 року • Виходить 4 рази на рік • Київ

ЗМІСТ

Теорія та історія політичної науки

- Олександр Висоцький, Тетяна Кулик**
Дилема безпеки як методологічна призма осмислення сучасних міжнародних відносин 3
- Тетяна Бевз**
Теоретичні виміри національної консолідації в умовах війни: інтеграція світового наукового досвіду 33
- Марина Баранівська**
Популізм як дискурсивна практика влади: інтерпретація в межах теорії Мішеля Фуко 50

Політичні інститути та процеси

- Олександр Дем'янчук, Олексій Олецький, Ростислав Сидоров**
Перспективи аналізу, моделювання та прогнозування соціально-політичних процесів на основі цифрових двійників 62
- Світлана Брехаря**
Судова влада та антикорупційний блок: трансформації в умовах війни 81

CONTENTS

Theory and History of Political Science

- Oleksandr Vysotskyi, Tetyana Kulyk**
Security Dilemma as a Methodological Prism for Understanding Contemporary International Relations 3
- Tetiana Bevz**
Theoretical Dimensions of National Consolidation in Times of War: Integrating Global and Ukrainian Scientific Experience 33
- Maryna Baranivska**
Populism as a Discursive Practice of Power: An Interpretation within the Framework of Michel Foucault's Theory 50

Political Institutions and Processes

- Oleksandr Demianchuk, Oleksiy Oletsky, Rostyslav Sydorov**
Perspectives of Analysis, Modeling and Forecasting of Social and Political Processes Proceeding from the Digital Twins Concept 62
- Svitlana Brekharia**
The Judiciary and the Anti-Corruption Bloc: Transformations in Wartime 81

Андрій Стародуб

Минуле як ресурс і виклик: історичне підґрунтя для суверенізації народів Російської Федерації 105

Павло Гай-Нижник

Зовнішньополітична доктрина президента Д. Трампа і стратегія національної безпеки США: трансформації на тлі становлення нового світового порядку 122

Чілла Фединець (Угорщина)

Нагірний Карабах як приклад ліквідації «замороженого конфлікту»: геополітичні, правові та гуманітарні наслідки 144

Andriy Starodub

The Past as Resource and Challenge: Historical Preconditions for the Sovereignization Processes of the Peoples of the Russian Federation. 105

Pavlo Hai-Nyzhnyk

President D. Trump's Foreign Policy Doctrine and the US National Security Strategy: Transformations Against the Backdrop of the Emergence of a New World Order . . . 122

Csilla Fedinec (Hungary)

Nagorno-Karabakh as an Example of Resolving a "Frozen Conflict": Geopolitical, Legal, and Humanitarian Consequences . . . 144

Редактор *З. Болкотун*

Коректори *М. Ковальова, А. Мережко*

Технічний редактор *О. Бурдік*

Комп'ютерна верстка *О. Фуженко*

Підписано до друку 29.06.2026. Формат 70 × 100/16. Гарнітура Calibri, Palatino Linotype. Ум. друк. арк. 13,17. Обл.-вид. арк. 14,45. Тираж 140 прим. Зам. № 8087

Видавець і виготовлювач

Видавничий дім «Академперіодика» НАН України

01024, Київ, вул. Терещенківська, 4

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів

видавничої справи серії ДК № 544 від 27.07.2001

<https://doi.org/10.53317/2786-4774-2026-2-8>
УДК 327.5:32(479.243)

Чілла Фединець,

доктор філософії,
старший науковий співробітник,
Центр суспільних наук Університету ім. Лоранда Етвеша (Угорщина)
ORCID: 0000-0002-9156-9002
fedinec.csilla@tk.elte.hu

Нагірний Карабах як приклад ліквідації «замороженого конфлікту»: геополітичні, правові та гуманітарні наслідки

Стаття присвячена комплексному дослідженню процесу ліквідації «замороженого конфлікту» в Нагірному Карабасі з детальним аналізом його геополітичних, правових і гуманітарних наслідків. Особлива увага приділена періоду після розпаду СРСР, коли вплив міжнародних акторів, таких як Росія, Туреччина, Іран, ЄС та США, суттєво формував динаміку конфлікту. Досліджено історичні передумови територіальних суперечок. Аналіз охоплює правовий аспект, зокрема питання суверенітету і територіальної цілісності, а також захисту прав місцевих етнічних меншин відповідно до норм міжнародного права та гуманітарного права. Досліджуються приклади порушень припинення вогню, блокади Лачинського коридору та насильства щодо цивільного населення, що ілюструють обмежену ефективність правових механізмів без політичної волі сторін і міжнародного контролю. У гуманітарному вимірі робота приділяє увагу масовій еміграції та вимушеному переселенню населення, зокрема понад 100 тис. осіб, що призвело до соціально-економічної кризи. Також розглянуті розвиток дипломатичних процесів і роль міжнародних акторів, зокрема миротворчих ініціатив Росії та США, а також наслідки ескалації конфлікту між Азербайджаном і Росією у 2024—2025 рр., а саме загибель цивільних осіб, затримання та переслідування азербайджанців у РФ. Особливе місце в дослідженні займає оцінка перспектив подальшої нормалізації відносин між Вірменією та Азербайджаном, включно з урегулюванням територіальних питань, безпеки на кордоні. Викладено також аналітичний огляд невіршених

Цитування: Фединець Ч. Нагірний Карабах як приклад ліквідації «замороженого конфлікту»: геополітичні, правові та гуманітарні наслідки *Політичні дослідження*. № 2 (12). 2026. С. 144—162. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2026-2-8>

Стаття опублікована на умовах ліцензії із зазначенням авторства CC BY 4.0 DEED (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed/en>)

питань, що залишаються актуальними після ліквідації *de facto* незалежності Нагірного Карабаху, окреслено роль відновлення та дотримання територіального суверенітету у підтримці міжнародного порядку.

Ключові слова: Нагірний Карабах, «заморожений конфлікт», міжнародне гуманітарне право, геополітика, права людини, постконфліктне відновлення, регіональна безпека, міжнародна допомога.

Постановка проблеми. Нагірний Карабах (Арцах) є одним із найскладніших прикладів «замороженого конфлікту» у пострадянському просторі, що характеризується історичною спадщиною, етнічною неоднорідністю та багаторівневими політичними взаємодіями. Його специфіка полягає не лише у територіальних суперечках між державами, а й у складній взаємодії локальних, регіональних і глобальних акторів, що впливає на політичну, соціальну та гуманітарну стабільність регіону.

Термін «заморожений конфлікт» відображає ситуації, за яких конфлікт формально не завершено, однак активна фаза бойових дій припинена, що створює тривалу нестабільність. Основними характеристиками таких конфліктів є: відсутність остаточного політичного врегулювання, існування адміністративних та демографічних нерівностей, а також постійний ризик ескалації через зовнішні та внутрішні фактори (De Waal, 2003; Cheterian, 2023). Вони демонструють, що локальні суперечки можуть набувати регіонального або міжнародного виміру, якщо не існує ефективних механізмів мирного врегулювання та гарантій захисту цивільного населення.

Науковий інтерес до таких конфліктів зумовлений їхньою здатністю бути аналітичною моделлю для вивчення взаємодії геополітичних стратегій, міжнародного права та гуманітарних норм. «Заморожені конфлікти» на кшталт Нагірного Карабаху допомагають аналізувати, як міжнародні організації, двосторонні та багатосторонні механізми дипломатії, а також застосування правових інструментів впливають на стабілізацію або ескалацію ситуацій. Особливу увагу приділено правам меншин, захисту цивільного населення, доступу до гуманітарних ресурсів і соціально-економічним наслідкам тривалої невизначеності.

Важливим аспектом є геополітичне значення «заморожених конфліктів» у контексті глобальної безпеки. Локальні територіальні суперечки, як показує досвід Нагірного Карабаху, здатні впливати на регіональні альянси, економічні коридори, енергетичні та транспортні шляхи, а також на баланс сил між державами-акторами (Droin et al., 2023; Brzezinski, 1991). Це робить їх об'єктом інтересу не лише безпосередньо залучених країн, а й глобальних гравців, включно з міжнародними організаціями та союзами, для яких вирішення конфлікту має стратегічне значення.

Актуальність дослідження полягає у необхідності комплексного аналізу природи «заморожених конфліктів», який охоплює історичний, правовий, гуманітарний та геополітичний виміри. Розгляд Нагірного Карабаху допома-

гає визначити механізми впливу міжнародних акторів, оцінити ефективність правових норм, а також розробити стратегії превенції гуманітарних криз і стабілізації регіональної безпеки. Водночас аналіз сприяє формуванню теоретичних моделей урегулювання локальних конфліктів, що можуть бути застосовані у подібних регіональних чи глобальних кризах, забезпечуючи комплексний підхід, який поєднує політичні, правові та гуманітарні інструменти (Amnesty International, 2023; AP News, 2023).

Мета і завдання. Незважаючи на значний науковий інтерес до конфлікту, попередні роботи недостатньо системно охоплюють комплексний вплив цих подій на права етнічних меншин, соціально-економічний розвиток постраждалих громад і довгострокові гуманітарні наслідки. Важливо, що міжнародні угоди щодо припинення вогню 2020 року та подальші дипломатичні ініціативи не забезпечили повного дотримання норм гуманітарного права, що супроводжувалось численними порушеннями прав людини та ускладнило повернення переміщених осіб до їхніх домівок (Amnesty International, 2023).

Тобто існує *пробіл у наукових дослідженнях*, пов'язаний з аналізом впливу блокад і обмежень руху на соціально-економічну стабільність регіону; вивченням ефективності міжнародного права у забезпеченні безпеки цивільного населення; оцінкою ролі великих держав та регіональних акторів у зміні геополітичного балансу; комплексною оцінкою гуманітарних наслідків для різних груп населення, включно з дітьми, людьми похилого віку та переміщеними особами.

Метою статті є комплексний аналіз процесу ліквідації Нагірного Карабаху як прикладу «замороженого конфлікту», із урахуванням геополітичних, правових, гуманітарних та соціально-економічних аспектів:

- виявлення причин ескалації та трансформації конфлікту протягом 2020—2023 рр., що призвели до військових дій, масових переселень населення та гуманітарної кризи;
- оцінювання ролі зовнішніх акторів, зокрема Росії, Туреччини, США та ЄС, у підтримці або послабленні процесу врегулювання, а також їхнього впливу на зміну регіонального балансу сил;
- аналізування дотримання міжнародного права та гуманітарних норм, включно з доступом гуманітарних організацій до населення, правами етнічних меншин та механізмами відновлення демографічної стабільності;
- дослідження довгострокових наслідків для постконфліктних громад, зокрема соціально-економічних, освітніх та медичних аспектів, що визначають стійкість регіону;
- визначення уроків і перспектив застосування інтегрованого підходу для врегулювання інших «заморожених конфліктів» у пострадянському та глобальному контексті.

Отже, стаття не обмежується лише хронологічним описом подій, а спрямована на *системну оцінку процесів ліквідації конфлікту*, із викорис-

танням міждисциплінарного підходу та аналізу практичних і правових механізмів, що дає підстави формувати рекомендації для майбутніх досліджень і політичних рішень.

Виклад основного матеріалу. Походження «заморожених конфліктів». Після Другої світової війни у двополюсному світовому порядку безпеку забезпечували два великі військові блоки: НАТО та Варшавський договір. Холодна війна, що тривала понад сорок років, завершилась падінням Берлінської стіни, об'єднанням двох Німеччин, розпадом соціалістичного блоку, переходом Центральної Європи до нових політичних систем та, зрештою, розпадом СРСР і утворенням нових держав. Формально холодна війна не мала переможця; Збігнев Бжезінський, радник з національної безпеки США польського походження, зазначав, що холодна війна закінчилася «теплим миром», на відміну від «холодного миру», який зазвичай слідує за гарячою війною. Не відбулося капітуляції, як 1918 року в Комп'єнському лісі або 1945 року в Реймсі, коли Німеччина беззастережно здалася західним союзникам, а потім радянським силам у Берліні (Brzezinski, 1991, p. 3).

До кінця холодної війни поняття «заморожений конфлікт» у політичній практиці не існувало. У міжнародних документах воно залишається рідкісним, але політики та експерти широко застосовують його для опису територіальних суперечок, зокрема пострадянських конфліктів до російсько-української війни: Придністров'я в Молдові, Нагірний Карабах в Азербайджані, а також Південна Осетія та Абхазія в Грузії. Ці території перебували у стані «замороженого конфлікту» щодо пострадянських держав, яким вони *de facto* належали. Більшість країн світу не визнавала цих територіальних змін, тож їхній *de jure* статус залишався незмінним (Grant, 2017).

Переважно *status quo* типу «ані миру, ані війни» дозволяв сепаратистським режимам закріплюватися, стимулюючи трансформацію у напівнезалежні державні структури, які, однак, залишаються залежними від зовнішньої підтримки. Подеколи тут виникають «гарячі» збройні конфлікти. Росія втручалась у «миротворчий процес» тоді, коли могла повністю контролювати як сепаратистський регіон, так і державу, до якої *de facto* він належав. Сепаратистські території мають спільні характеристики: російськомовна більшість або меншість, групи, лояльні до батьківщини, та наявність російських військових баз (Candiago, 2022).

Усі згадані конфлікти кореняться у національній політиці СРСР часів Сталіна, коли штучно визначені межі розділяли етнічні групи або поміщали різні етнічні групи під спільні кордони. У деяких випадках цілі народи насильно було переселено до Сибіру чи Центральної Азії, звідки вони могли повернутися лише після смерті Сталіна чи пізніше. Метою політики було послаблення націоналістичних і етнічних зв'язків та зміцнення лояльності до багатонаціональної радянської держави. Реформи Горбачова у другій половині 1980-х років надали простір для відновлення пригнічених конфліктів без плану їх мирного врегулювання.

Нагірний Карабах в історії. Нагірнокарабаський конфлікт став одним із перших, найдовших та найкровопролитніших серед етнічних і сепаратистських конфліктів (per Concordiam Staff, 2020).

Регіон площею приблизно 4400 км² на півдні Кавказу є одним із найскладніших і найконфліктніших геополітичних просторів кінця ХХ ст. Історія цієї зони зіткнення різних імперій позначена тривалими сусідськими і суперницькими відносинами між вірменським та азербайджанським (у дореволюційній літературі — мусульмансько-тюркським) населенням.

Нагірний Карабах з давніх часів населяли вірмени, що входили до різних формувань вірменської державності, зокрема від I ст. до Великої Вірменської держави (Sunu, 1993, p. 12—15). У середні віки Карабах неодноразово переходив під владу Персії, арабів, сельджуків, монголів. У XV—XVIII ст. у межах Карабаського ханства осіло переважно мусульманське населення, але вірменські громади залишалися значущими, особливо у гірських районах (Swietochowski, 1995, p. 22—24).

На початку ХІХ ст. під час розширення Російської імперії Південний Кавказ, включно з Карабахом, увійшов під царську владу після Гюлістанського (1813) та Туркманчайського (1828) мирних договорів (Novannisian, 1971, p. 34—36). Під російським управлінням етнічний склад регіону змінився: влада заохочувала переселення вірмен з Персії та Османської імперії, що посилювало вірменську більшість (Cornell, 2001, p. 56—59).

Після розпаду Російської імперії під час громадянської війни приналежність Карабаху викликала гострі суперечки. Місцеве вірменське населення через Карабаську вірменську національну раду неодноразово декларувало бажання приєднатися до Вірменії, тоді як Азербайджан за підтримки британської військової присутності намагався закріпити свою владу в регіоні (De Waal, 2003, p. 15—20). Збройні сутички 1918—1920 рр. призвели до значних втрат і глибокої кризи довіри між народами.

1920 року до регіону увійшла Червона армія, і Вірменія та Азербайджан опинились під більшовицьким впливом. Регіон залишили у складі Азербайджанської РСР, надавши автономний статус (Croissant, 1998, p. 41—44). Так, 1923 року було створено Нагірно-Карабаську автономну область, яка формально мала широкі культурні й мовні права, але політично підпорядковувалася Баку і не мала територіальної єдності з Вірменською РСР. За радянських часів центральна влада забезпечувала відносну стабільність, проте економічна та культурна нерівність залишалась. Вірмени часто скаржилися на економічну байдужість Баку та асиміляційний тиск (Sunu, 1993, p. 162—164). Радянська влада жорстко придушувала сепаратистські прагнення, тож конфлікт десятиліттями перебував у «замороженому» стані.

Криза в Радянському Союзі 1980-х років і реформи Михайла Горбачова (гласність і перебудова) створили нові можливості для повторного порушення карабаського питання. У лютому 1988 р. Вірменська рада представників Автономної області Нагірного Карабаху офіційно звернулася до Верховної

Ради СРСР із проханням передати регіон під юрисдикцію Вірменії (De Waal, 2003, р. 36—38). Це одразу спричинило протести та насильницькі зіткнення, спершу в Сумгаїті, згодом — у інших азербайджанських містах. Етнічний конфлікт швидко перейшов у збройну форму, і до 1991 року (розпад СРСР) питання спірної території перетворилось на відкриту війну.

Розпад Радянського Союзу створив принципово нову політичну ситуацію в регіоні Кавказу. 1991 року Вірменія та Азербайджан проголосили свою незалежність, одночасно населення з вірменською більшістю в Нагірному Карабаху на референдумі задекларувало власну державність. На референдумі 10 грудня 1991 р. майже всі учасники підтримали створення незалежної «Республіки Нагірний Карабах», яку, проте, не визнали ні Азербайджан, ні міжнародна спільнота (Fraizer, 2006). У відповідь Баку скасував автономний статус регіону, юридично закріпивши свої претензії на повний контроль над територією (Lieberman, 2006).

Після проголошення незалежності збройний конфлікт між карабаськими вірменськими силами, Вірменією та Азербайджаном лише загострювався. Війна досягла свого піку в 1992—1993 рр., коли карабаські вірмени за значної підтримки Вірменії окупували не лише спірну автономну область, але й частину прилеглих районів із переважно азербайджанським населенням (De Waal, 2003, р. 178—184). Бої мали серйозні гуманітарні наслідки: за оцінками Human Rights Watch, загинуло 25—30 тис. осіб, приблизно один мільйон став біженцями або внутрішньо переміщеними особами, серед них майже 700 тисяч азербайджанців, змушених залишити Карабах та прилеглі райони, а також сотні тисяч вірмен, які втекли з інших регіонів Азербайджану до Вірменії чи Карабаху (Human Rights Watch, 1994).

Першу карабаську війну вдалося завершити лише в травні 1994 р. завдяки Бішкекському протоколу за посередництва Росії, що встановив режим припинення вогню, проте не вирішив базових питань конфлікту (Britannica, 2025). У результаті перемир'я Нагірний Карабах та сім прилеглих азербайджанських районів залишилися під контролем карабаських вірмен і *de facto* стали незалежними, хоча за міжнародним правом територія залишалася частиною Азербайджану (Cornell, 2001, р. 101—105). Виникла «лінія контакту», що на десятиліття заморозила конфлікт, одночасно підтримуючи постійну військову напруженість.

У період після перемир'я керівництво Карабаху консолідувало владу. Було створено базові державні інституції, організовано армію та проведено регулярні вибори, легітимність яких міжнародна спільнота не визнавала. Політичні зв'язки між Вірменією та Карабахом ставали все тіснішими, що підтверджується, зокрема, обранням Роберта Кочаряна, вихідця з Карабаху, президентом Вірменії (1998); це підкреслило інтеграцію двох політичних суб'єктів (Croissant, 1998, р. 67—69). Спроби мирного врегулювання конфлікту в другій половині 1990-х років відбувалися під егідою Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Під час переговорів було запропоновано

кілька ініціатив, зокрема план «крок за кроком» 1997 року, який передбачав поступове повернення окупованих територій і подальше вирішення статусу Карабаху, а також концепцію «спільної держави» 1998 року, яка уявляла Карабах як частину Азербайджану зі спеціальним статусом (Abilov, 2018). Однак усі ці пропозиції зіткнулися з опором обох сторін: Азербайджан бачив у них порушення територіальної цілісності, а вірменське та карабаське керівництво — відсутність гарантій безпеки.

До кінця 1990-х стало зрозуміло, що, хоча інтенсивність бойових дій знизилась, фундаментальні проблеми конфлікту залишилися невирішеними. Доля біженців, майбутнє окупованих територій та міжнародно-правовий статус Карабаху залишалися ключовими питаннями, що визначали не лише регіональну стабільність, а й геополітичні відносини в пострадянському просторі. На початку 2000-х років Нагірний Карабах функціонував як держава, проте його майбутнє залежало від міжнародних переговорів і двостороннього врегулювання конфлікту.

Ліквідація Нагірного Карабаху. Фактично незалежність Нагірного Карабаху та семи прилеглих прикордонних азербайджанських районів тривала до 2020 року, коли під час другої карабаської війни Баку за допомогою військової сили та дипломатичних засобів повернув під свій контроль значну частину раніше втрачених територій. За підсумками 44-денної війни було підписано тристоронню заяву про припинення вогню, яка передбачала розміщення російських миротворчих сил у Нагірному Карабаху до 2025 року, а також контроль над Лачинським коридором — єдиним шляхом, що з'єднує Нагірний Карабах з Вірменією і який повернувся під юрисдикцію Азербайджану (Azernews, 2022).

Від 12 грудня 2022 р. так звані азербайджанські «екологи» заблокували Лачинський коридор, що призвело майже до повного припинення пересування осіб і товарів (Amnesty International, 2023). Спочатку регіон зазнав гострого дефіциту продовольства, медикаментів, пального та інших життєво необхідних товарів, після чого Азербайджан також припинив постачання електроенергії та газу з Вірменії до Нагірного Карабаху. 19—20 вересня 2023 р. азербайджанські збройні сили розпочали «антитерористичну операцію» проти Нагірного Карабаху (третя карабаська війна) (Droin et al., 2023). 24 вересня Азербайджан відкрив Лачинський коридор, що спричинило панічну втечу населення. За короткий проміжок часу, залишивши все своє майно, понад 100 тис. вірмен покинули Нагірний Карабах, унаслідок чого регіон фактично спорожнів. Люди залишали свої домівки в атмосфері страху та паніки, що значною мірою було зумовлено спогадами про звірства, скоєні азербайджанськими силами під час блокади після війни 2020 року, зокрема вбивствами та катуванням цивільного населення. У регіоні залишилися лише літні люди, тяжкохворі, а також ті, хто не хотів або не мав можливості виїхати.

Під час втручання 19—20 вересня азербайджанські сили також убили російських миротворців (RFE/RL, 2023). Хоча президент Азербайджану Ільхам Алієв попросив вибачення у президента Росії, на практиці цей напад означав серйозний удар по престижу російської присутності в регіоні. Вірменія є членом Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ), яка перебуває під домінуванням Росії, тоді як Азербайджан до неї не входить. Росія негативно сприйняла той факт, що Вірменія навіть ціною втрати Нагірного Карабаху не погодилася на російський «захист», унаслідок чого Кремль розраховував, що розчаровані карабаські вірмени, які переселилися до Вірменії, посилять опозиційні настрої проти чинної влади. Однак протести, що спалахнули після азербайджанського нападу, швидко вщухли, а 3 жовтня, попри тиск і погрози з боку Росії, парламент Вірменії переважно більшістю голосів ратифікував Римський статут Міжнародного кримінального суду, що стало черговим підтвердженням прозахідного вибору країни. Прем'єр-міністр Нікол Пашинян неодноразово наголошував, що Вірменія не братиме участі в жодних діях на боці Росії у російсько-українському конфлікті, а також визнає територіальну цілісність України та кордони держав — правонаступниць колишнього СРСР.

Окрім цього, серед сусідів Грузія залишається глибоко травмованою власними зонами «заморожених конфліктів», залежністю від Росії та російським втручанням в Україні, що дедалі більше поляризує її внутрішню політику. Сильну економічну залежність Вірменії від Росії теоретично могли б пом'якшити Туреччина або Іран, проте перша є союзником Азербайджану, а на другий варіант вірмени не можуть наважитися, якщо прагнуть зберегти союз із Заходом.

У конфлікті свою, доволі специфічну, роль відіграла і пандемія COVID-19: 2020 року, напередодні вторгнення в Нагірний Карабах, Азербайджан, посилаючись на пандемію, заклав азербайджано-грузинський сухопутний кордон. Це обмеження було знову продовжене 24 серпня 2023 р. «з метою запобігання поширенню інфекції коронавірусу (COVID-19) та вжиття заходів для пом'якшення її можливих наслідків» (Civil.ge, 2023). Азербайджанська армія, очевидно, пандемії не остерігалась, а цивільне населення було «захищене» — серед можливих напрямів перетину кордону саме на азербайджано-грузинській ділянці.

Уже 20 вересня 2023 р. Азербайджан повідомив про готовність плану реінтеграції Нагірного Карабаху, який був оприлюднений 2 жовтня — наступного дня після фактичного завершення масового відтоку карабаських вірмен. 15 жовтня президент Азербайджану Ільхам Алієв у військовій формі відвідав Степанакерт (у відновленій азербайджанській назві — Ханкенді), столицю Нагірного Карабаху, підняв азербайджанський прапор і демонстративно пройшовся у військових черевиках по вірменському прапору Нагірного Карабаху (Медуза, 2023). На конференції, що відбулась у Баку на початку грудня 2023 р., під час розмови з іноземними гостями

президент Алієв заявив: «Як досягти миру військовими засобами? (...) Ми довели, що конфлікт можна вирішити військовим шляхом. Отже, конфлікт вирішено» (Cheterian, 2023).

Міжнародно-правовий дискурс навколо ліквідації Нагірного Карабаху.

Міжнародно-правова дискусія щодо ліквідації Нагірного Карабаху в основному зосереджувалась на тому, як принципи суверенітету й територіальної цілісності можуть бути узгоджені із захистом прав меншин місцевого населення. Новина про «ліквідацію» викликала серйозний геополітичний резонанс. Туреччина, яка традиційно підтримує Азербайджан, публічно схвалила дії Баку у рамках того, що Азербайджан «відновив» свою територіальну цілісність. Натомість Іран, Європейський Союз, Сполучені Штати та інші міжнародні актори застерігали, що застосування насильницьких методів і порушення безпеки населення становить загрозу регіональній стабільності (Ramani, 2023).

Вірменський уряд розглядав ці події як «етнічне очищення». Інші, зокрема Луїс Морено Окампо, колишній прокурор Міжнародного кримінального суду, та Інститут запобігання геноциду Лемкіна, відкрито звинувачували уряд Азербайджану в геноциді (Seferian, 2023).

На вірменському боці та в діаспорі оцінка подій мала вагомий емоційний та історичний контекст: оголошення про ліквідацію карабаської республіки для багатьох не було лише політичною чи юридичною подією, а стало болісною втратою ідентичності, пам'яті та належності. У цих колах зазначали, що міжнародна спільнота «недостатньо відреагувала» на ситуацію і не виконала своїх моральних обов'язків, наприклад, коли блокада вже очевидно призвела до гуманітарної кризи. Один із послів Франції стверджував, що якби міжнародна спільнота діяла рішучіше та своєчасніше, велика частина вірменського населення, можливо, залишалася б у Нагірному Карабаху (News.am, 2025).

Подальший розвиток відносин між Вірменією та Азербайджаном.

Таке завершення конфлікту створило нову ситуацію, яка фундаментально змінила відносини між Вірменією та Азербайджаном. Відтоді, як Ільхам Алієв прийшов до влади у 2003 році, він намагався формувати азербайджанську національну ідентичність на основі негативного образу іншої нації — вірмен як ворога. На його думку, вся Вірменська Республіка є «Західним Азербайджаном», а Єреван — «історично» азербайджанською територією (Hedenskog, 2023).

Після війни одразу розпочався процес дипломатичного врегулювання. До початку 2025 року було підготовлено проєкт комплексного мирного договору, який відображав наміри обох держав щодо нормалізації відносин.

Текст Конституції Вірменії не містить прямих або непрямих посилань на возз'єднання Нагірного Карабаху з Вірменією. Преамбула Конституції 1995 року згадує декларацію про незалежність (1990), проте посилання на неї стосуються виключно положень, зафіксованих у тексті Конституції. Верховний суд

у своєму рішенні від 26 вересня 2024 р. підтвердив, що згадки в преамбулі не створюють прямого чи непрямого приводу для територіальних претензій на Нагірний Карабах (The Prime Minister of the Republic of Armenia, 2024).

Хоча текст Конституції не містить такої претензії, уряд Азербайджану інтерпретує посилання на декларацію про незалежність 1990 року в преамбулі як підґрунтя територіальних претензій щодо Нагірного Карабаху та наполягає на її усуненні (Kucera, 2024). Азербайджан очікує повного визнання свого суверенітету і без вирішення цього питання не готовий остаточно ратифікувати угоду. Мирний процес не обмежується лише врегулюванням територіальних питань: необхідно точно визначити кордони, урегулювати військові інциденти, а також вирішити суперечки щодо порушень прав людини, які нині розглядають у міжнародних судах (Light & Bagirova, 2025).

Безпекова складова залишається ключовою, оскільки військова перевага Азербайджану очевидна. У цьому контексті Єреван дедалі більше орієнтується на західних партнерів — ЄС та США — і шукає нові можливості для союзів. Водночас на кордоні періодично трапляються збройні сутички, що загрожують процесу становлення миру (AP News, 2023). Важливою подією є підписання 8 серпня 2025 р., без участі Москви, заяви між Азербайджаном та Вірменією у Вашингтоні, у Білому домі, за посередництва президента Дональда Трампа, щодо припинення збройних дій і відкриття транспортних шляхів (Min Kim & Price, 2025).

Економічне співробітництво має значний потенціал. Завершення конфлікту відкриває нові можливості для регіональної інфраструктурної інтеграції. Однією з головних цілей Азербайджану є відкриття Зангезурського коридору, який з'єднає метрополію з ексclaveм Нахічевань і забезпечить прямий зв'язок з Туреччиною. Для Вірменії цей проєкт породжує питання суверенітету, проте у довгостроковій перспективі може сприяти економічній відкритості країни (Min Kim & Price, 2025). Крім того, відновлення торговельних та енергетичних зв'язків, а також залучення іноземних інвестицій відповідають інтересам обох держав, оскільки мир і стабільність безпосередньо покращують інвестиційний клімат у регіоні (Ryzhko & Sabirova 2025).

Водночас залишаються серйозні гуманітарні та юридичні виклики. Масовий відтік вірменського населення з Карабаху порушує питання дотримання прав людини, а також потребує довгострокового врегулювання становища біженців (Ramani, 2023). У міжнародних судах обидві сторони ведуть процеси щодо звинувачень у військових злочинах і порушеннях прав людини, і їхнє завершення або політичне врегулювання є ключовим для досягнення стійкого миру (Light & Bagirova, 2025). Внутрішньополітичний аспект також має велике значення: частина вірменського суспільства рішуче проти відмови від територіальних претензій, що робить конституційну реформу серйозним викликом для уряду (Center for Preventive Action, 2025).

Регіональні та геополітичні наслідки закриття конфлікту виходять далеко за межі двосторонніх відносин. Вплив Росії значно послабився, тоді як

Туреччина активно підтримує Азербайджан, а Іран із підозрою спостерігає за змінами на кордоні та створенням нових транзитних коридорів (Ramant, 2023). Дипломатична активність ЄС і США зростає, і існує реальна можливість поступового наближення Вірменії до західних структур (Busini, 2025).

Хоча минулі травми та нерозв'язані спірні питання залишаються перешкодами, існують реалістичні шанси на підписання сторонами комплексного мирного договору, який створить стабільну основу для нормалізації дипломатичних, економічних та соціальних відносин. Для цього необхідно здійснити конституційні зміни, урегулювати прикордонні суперечки, вирішити гуманітарні проблеми та забезпечити міжнародні гарантії.

Загострення конфлікту між Азербайджаном та Росією. Роль Росії була особливо складною та багатовимірною. Адже відповідно до домовленостей про припинення вогню 2020 року. Росія виконувала функцію «гаранта», здійснюючи миротворчу місію в регіоні. Водночас Москва не виконала рішучих дій для запобігання азербайджанській наступальній операції, а російська дипломатія висловлювала критичні зауваження щодо Вірменії, зокрема через її відкриття до Заходу, що в Москві розцінювали як провокаційний крок (Chawryło & Bartosiewicz, 2023).

Конфлікт між Азербайджаном і Росією загострився у грудні 2024 р. після катастрофи літака *Azerbaijan Airlines*, внаслідок якої загинуло 38 осіб. Спочатку російські медіа поширювали версії про зіткнення з птахами або вибух кисневого балону на борту. Це викликало обурення в Баку, зокрема у президента Азербайджану, який назвав ці припущення «забобонами». На четвертий день після аварії президент РФ Володимир Путін офіційно вибачився, проте азербайджанська сторона залишалася незадоволеною. Ільхам Алієв, чие судження збігається з оцінками експертів, заявив, що літак було збито російською системою ППО помилково. Президент наголошував, що «російська сторона намагається приховати інцидент», а також вимагав вибачень, визнання вини та компенсації (Русская служба Би-би-си, 2024).

Черговим резонансним конфліктом стало масове затримання азербайджанців 27 червня 2025 р. в Єкатеринбурзі — близько 50 осіб були заарештовані за участь у вбивствах і замаху на вбивства, скоєних у період 2001—2011 рр. Двоє головних підозрюваних, брати Сафарови, померли під час затримання через серцеві проблеми, ще троє потрапили до лікарні, один з них — у відділення інтенсивної терапії. Наступного дня поліція оголосила, що було розкрито «етнічну злочинну групу», членів якої обвинувачено у групових, попередньо спланованих вбивствах та замаху на вбивство.

29 червня 2025 р. єкатеринбурзький суд взяв під варту сімох обвинувачених. Один із адвокатів повідомив журналістам, що його підзахисному зламали ребра під час затримання. Інший підозрюваний з'явився в суді з ознаками побоїв на обличчі; медіа опублікували фотографії тіл з синцями та забоями.

МЗС Азербайджану відреагувало на затримання в Єкатеринбурзі, назвавши дії правоохоронців «неприйнятним насильством» і закликала російську владу розслідувати порушення прав. 28 червня 2025 р. МЗС Азербайджану викликало в. о. посла Росії та заявило про «рішучий протест» проти облав на громадян Азербайджану в Єкатеринбурзі. Речниця МЗС РФ Марія Захарова назвала затриманих російськими громадянами. Того ж дня голова Слідчого комітету РФ Олександр Бастрикін дав розпорядження розслідувати обставини затримання азербайджанців і смерті двох підозрюваних.

Однак Азербайджан скасував заплановані засідання міжпарламентських комітетів, а також всі культурні заходи (виставки, фестивалі, концерти тощо) за участю росіян. Міністерство культури Азербайджану пояснило, що рішення ухвалено у зв'язку з «цілеспрямованими позасудовими вбивствами та насильницькими діями російських правоохоронців проти азербайджанців у Єкатеринбурзі». Азербайджанська влада зазначила, що «такі інциденти стали системними» (Медуза, 2025).

Знуцання, побиття та вбивства азербайджанців та інших кавказьких і центральноазіатських народів, які проживають у Росії, не є новими. По-перше, це «кара» за позицію тих, хто протистоїть використанню мігрантів і не російських громадян як «гарматного м'яса» у російсько-українській війні. Мета — зменшити невдоволення росіян, компенсувати втрати й уникнути мобілізації, впливаючи на мігрантів та не російських громадян у РФ.

По-друге, напади на азербайджанців у Росії чинять прямий тиск на Азербайджан, який віддаляється від Москви. Проблема полягає не лише в тому, що Росія не виплатила компенсацій сім'ям жертв, а й у тому, що вона агресивно діє проти азербайджанців у Росії. Фактично дедалі реальнішим стає підписання мирного договору між Азербайджаном та Вірменією, нормалізація відносин між Вірменією та Туреччиною, а також поступовий вихід Росії з Південного Кавказу, куди вона увійшла 200 років тому (Асланов, 2025).

Поки Росія слабшає, а Азербайджан зміцнює свої позиції, його газ і нафта стали основною альтернативою російським поставкам для Південної та Східної Європи. Азербайджан і Росія тепер перебувають у прямій конкуренції. Ба більше, у Баку є сильна «тилова база» — Туреччина. Азербайджан, Вірменія та, що найважливіше, Туреччина дійшли згоди щодо транспортно-Зангезурського коридору. Ельдар Намазов, колишній радник Алієва та політолог, зазначив, що слід ухвалити рішення щодо розміщення турецької військової бази в Азербайджані. Анкара поступово стає «гарантом незалежності» пострадянських держав на тлі ослаблення Росії (Попов, 2025).

Москва дедалі частіше опиняється у ролі статиста. Щоб уникнути цього, Росія нарощує військову присутність у Вірменії на своїй найбільшій південно-кавказькій військовій базі в Гюмрі (102-га військова база РФ) (Wikipedia, 2013; Безп'ятчук, 2025).

У липні 2025 р. президент Азербайджану Ільхам Алієв провів паралель між ситуацією в Україні та суперечкою з Вірменією навколо Нагірного Карабаху. Він нагадав, що азербайджанці відновили свої території, та порадив українцям чинити так само: «...моя порада — ніколи не здаватися і ніколи не миритися з порушенням територіальної цілісності» (Report, 2025).

Висновки. Аналіз процесу ліквідації Нагірного Карабаху як «замороженого конфлікту» свідчить про те, що тривале консервування неврегульованих територіальних суперечок не є життєздатною альтернативою стабільному миру. Періодичні спалахи насильства у зонах заморожених конфліктів, а також ширша нестабільність, спричинена російсько-українською війною, демонструють, що відсутність політичного врегулювання лише відкладає, але не усуває ризик повномасштабної ескалації. У цьому контексті ліквідація карабаського *status quo* стала не винятком, а радше симптомом глибших структурних проблем пострадянської системи безпеки.

Дослідження показало, що ескалація конфлікту протягом 2020—2023 рр. була зумовлена поєднанням кількох факторів: зміною регіонального балансу сил на користь Азербайджану, ослабленням ролі Росії як безпекового гаранта, активною підтримкою Баку Туреччиною, а також обмеженою та суперечливою реакцією західних акторів. Разом ці чинники створили умови, за яких військове вирішення конфлікту стало політично можливим і міжнародно терпимим, навіть попри очевидні гуманітарні ризики.

Оцінка ролі зовнішніх акторів підтверджує, що їхня участь не була нейтральною. Росія, формально виконуючи миротворчу функцію, фактично втратила спроможність або політичну волю запобігти насильницькій трансформації конфлікту. Туреччина, навпаки, послідовно зміцнювала позиції Азербайджану, що сприяло швидкому досягненню військово-політичних цілей Баку. Європейський Союз і Сполучені Штати зосередилися переважно на дипломатичному посередництві та гуманітарній риторичі, однак не змогли забезпечити ефективних гарантій безпеки для цивільного населення Нагірного Карабаху.

Особливо показовим є правовий і гуманітарний вимір конфлікту. Формальне відновлення територіальної цілісності Азербайджану відбулось за рахунок фактичного зникнення вірменської громади Нагірного Карабаху. Масовий вихід населення продемонстрував, що механізми міжнародного гуманітарного права та захисту прав меншин є недостатніми для запобігання гуманітарній катастрофі. Тобто третій карабаський конфлікт став прикладом пріоритету принципу територіальної цілісності над реальним забезпеченням прав етнічних меншин, що створює небезпечний прецедент для інших конфліктних регіонів.

З точки зору довгострокових наслідків, постконфліктна ситуація залишається вкрай нестабільною. Соціально-економічні, освітні та медичні проблеми переміщених осіб, а також відсутність чітких міжнародних механізмів

відновлення демографічної та соціальної рівноваги унеможливають швидку нормалізацію. Водночас новий етап у відносинах між Вірменією та Азербайджаном поєднує прагнення до мирного врегулювання з глибокою взаємною недовірою, що особливо яскраво проявляється у питаннях конституційних змін, кордонів та історичної пам'яті.

Узагальнюючи отримані результати, можна стверджувати, що досвід Нагірного Карабаху має універсальне значення для майбутньої міжнародної практики врегулювання заморожених конфліктів. Він демонструє необхідність інтегрованого підходу, який поєднує політичні домовленості, чіткі правові гарантії та ефективні гуманітарні механізми.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Асланов, М. (2025, 2 липня). Чому Кремль атакує Азербайджан. УНІАН. <https://www.unian.ua/world/chomu-rosiya-atakuje-azerbaydzhan-ekspert-dav-poyasnennya-13055955.html>
- Безп'ятчук, Ж. (2025, 8 липня). Росія посилює свою базу у Вірменії. Для кого це може бути загрозою. *ВВС Україна*. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cn7dkg7y67lo>
- Медуза. (2023, 16 октября). Ильхам Алиев в Степанакерте [Видео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=7u9wt-NO6QI&t=12s>
- Медуза. (2025, 29 июня). В Екатеринбурге прошли массовые задержания представителей азербайджанской диаспоры из-за убийства двадцатилетней давности. <https://meduza.io/feature/2025/06/29/v-ekaterinburge-proshli-massovye-zaderzha-niya-predstaviteley-azerbaydzhanskoj-diaspory-iz-za-ubiystva-dvadtsatiletney-davnosti>
- Попов, А. (2025, 3 липня). Найвищі ставки: що стоїть за конфліктом Кремля та Баку. УНІАН. <https://www.unian.ua/world/nayvishchi-stavki-shcho-stojit-za-konfliktom-kremlya-ta-baku-13057050.html>
- Русская служба Би-би-си. (2024, 30 декабря). Крушение самолета AZAL: помогли ли извинения Путина и как в Азербайджане изменилось отношение к России. *BBC News Русская служба*. <https://www.bbc.com/russian/articles/c4gwyddgzg4o>
- Abilov, S. (2018). OSCE Minsk Group: Proposals and Failure, the View from Azerbaijan. *Insight Turkey*, 20(1), 143—163. <https://doi.org/10.25253/99.2018201.09>
- Amnesty International. (2023, 9 February). Azerbaijan: Blockade of Lachin Corridor Putting Thousands of Lives in Peril Must Be Immediately Lifted. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/02/azerbaijan-blockade-of-lachin-corridor-putting-thousands-of-lives-in-peril-must-be-immediately-lifted/>
- AP News. (2023, 1 October). Armenia Grapples with Multiple Challenges after the Fall of Nagorno-Karabakh. <https://apnews.com/article/armenia-nagorno-karabakh-separatist-azerbaijan-russia-c181855e2a88064231a1805480374306>
- Azernews. (2022, 1 November). Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation. <https://www.azernews.az/nation/201642.html>
- Britannica. (2025). Nagorno-Karabakh. <https://www.britannica.com/place/Nagorno-Karabakh>
- Brzezinski, Z. (1991). The Consequences of the End of the Cold War for International Security. *The Adelphi Papers*, 32(265), 3—17. <https://doi.org/10.1080/05679329108449071>
- Busini, C. (2025, 28 July). From Karabakh to Yerevan: Post-conflict democratization in Armenia. *Caucasus Edition. Journal for Conflict Transformation*. <https://caucasusedition.net/from-karabakh-to-yerevan-post-conflict-democratization-in-armenia>

- Candiago, L. (2022, 24 August). Russia's Approach to Frozen Conflicts, Studying the Past to Prevent the Future. *Center for International Relations and Sustainable Development*. <https://www.cirsd.org/en/young-contributors/russias-approach-to-frozen-conflicts-studying-the-past-to-prevent-the-future>
- Center for Preventive Action. (2025, 18 February). Tensions Between Armenia and Azerbaijan. *Global Conflict Tracker*. <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/nagorno-karabakh-conflict>
- Chawryło, K., & Bartosiewicz, M. (2023, 5 October). Russia Seals the Demise of Nagorno-Karabakh. *Centre for Eastern Studies*. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2023-10-05/russia-seals-demise-nagorno-karabakh>
- Cheterian, V. (2023). Crisis to Watch 2024: Armenia-Azerbaijan. *IPSI*. <https://www.ispionline.it/en/publication/crisis-to-watch-2024-armenia-azerbaijan-157858>
- Civil.ge. (2023, 25 September). *Georgia-Azerbaijan Land Border to Remain Closed until 2024*. <https://civil.ge/archives/560808>
- Cornell, S. (2001). *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*. Routledge.
- Croissant, M. P. (1998). *The Armenia-Azerbaijan Conflict: Causes and Implications*. Praeger.
- De Waal, T. (2003). *Black Garden: Armenia and Azerbaijan Through Peace and War*. New York University Press.
- Droin, M., Dolbaia, T., & Edwards, A. (2023, 22 September). A Renewed Nagorno-Karabakh Conflict: Reading Between the Front Lines. *Center for Strategic & International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/renewed-nagorno-karabakh-conflict-reading-between-front-lines>
- Fraizer, S. (2006, 14 December). Nagorno-Karabakh: between vote and reality. *open Democracy*. https://www.opendemocracy.net/en/nagorno_reality_4184jsp/
- Grant, T. D. (2017). Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal*, 50(3), 361—414. <https://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol50/iss3/1>
- Hedenskog, J. (2023). *The Armenian Dilemma after Azerbaijan's September Attack on Nagorno-Karabakh*. *Stockholm Centre for Eastern European Studies. Report No. 14*. SCEEUS. <https://sceeus.se/en/publications/the-armenian-dilemma-after-azerbajians-september-attack-on-nagorno-karabakh/>
- Hovannisian, R. G. (1971). *The Republic of Armenia* (Vol. I). University of California Press.
- Human Rights Watch. (1994). *Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*. *HRW Report*.
- Kucera, J. (2024, 7 August). A Constitutional Amendment That Could Lead To Peace Between Armenia And Azerbaijan. *RFE/RL*. https://www.rferl.org/a/armenia-constitution-azerbaijan-nagorno-karabakh/33068045.html?utm_source=chatgpt.com
- Lieberman, B. (2006). *Terrible Fate: Ethnic Cleansing in the Making of Modern Europe*. Ivan R. Dee. <https://doi.org/10.5771/9781442230385>
- Light, F., & Bagirova, N. (2025, 13 March). Armenia says it is ready to sign peace agreement with Azerbaijan. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/armenia-says-it-is-ready-sign-peace-agreement-with-azerbaijan-2025-03-13>
- Min Kim, S., & Price, M. L. (2025, 9 August). Leaders of Armenia and Azerbaijan shake hands and sign deal at White House peace summit. *AP News*. <https://apnews.com/article/donald-trump-white-house-armenia-azerbaijan-069379e9c4a058c96af38afb4684829>
- News.am. (2025, 24 February). *France Envoy to Armenia: International Community Reaction Was Inadequate Regarding Karabakh Population*. <https://news.am/eng/news/868305.html>
- per Concordiam Staff. (2020). Post-Soviet Frozen Conflicts. The World Continues to Seek Peaceful Settlements of Regional Stalemates. *per Concordiam*, 1(2), 42—47.
- Ramani, S. (2023, 25 October). How the End of Nagorno-Karabakh Will Reshape Geopolitics. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2023/10/25/armenia-azerbaijan-nagorno-karabakh-turkey-iran-russia-europe/>
- Report. (2025, 19 июля). *Ильхам Алиев посоветовал украинцам не мириться с оккупацией*. <https://report.az/ru/vneshnyaya-politika/ilham-aliev-posovetoval-ukraincam-nikogda-nemiriyajtes-s-okkupaciej/>

- RFE/RL. (2023, 21 September). *Top Russian Officer Among Troops Killed During Azerbaijan's Attack On Nagorno-Karabakh*. <https://www.rferl.org/a/top-russia-navy-officer-killed-azerbaijan-nagorno-karabakh/32602846.html>
- Ryzhko, K., & Sabirova, Z. (2025, 20 August). Stability Brings Profits: How the Armenian-Azerbaijan Peace Deal Could Transform the Region's Economy. *Caspian Policy Center*. <https://www.caspianpolicy.org/research/economy/stability-brings-profits-how-the-armenian-azerbaijan-peace-deal-could-transform-the-regions-economy>
- Seferian, N. (2023, 27 September). Azerbaijan's Use of Force in Nagorno-Karabakh Risks Undermining Key International Norms, Signaling to Dictators That Might Makes Right. *The Conversation*. <https://theconversation.com/azerbaijans-use-of-force-in-nagorno-karabakh-risks-undermining-key-international-norms-signaling-to-dictators-that-might-makes-right-214440>
- Suny, R. G. (1993). *Looking Toward Ararat: Armenia in Modern History*. Indiana University Press.
- Swietochowski, T. (1995). *Russia and Azerbaijan: A Borderland in Transition*. Columbia University Press.
- The Prime Minister of the Republic of Armenia. (2024, 13 November). No Article of the Constitution of Armenia Contains Any Direct or Indirect Reference to Nagorno-Karabakh. *Prime Minister*. https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2024/11/13/Nikol-Pashinyan-Speech/?utm_source=chatgpt.com
- Wikipedia. (2026). *Russian 102nd Military Base*. https://en.wikipedia.org/wiki/Russian_102nd_Military_Base

REFERENCES

- Abilov, S. (2018). OSCE Minsk Group: Proposals and Failure, the View from Azerbaijan. *Insight Turkey*, 20(1), 143—163. <https://doi.org/10.25253/99.2018201.09>
- Wikipedia. (2026). *Russian 102nd Military Base*. https://en.wikipedia.org/wiki/Russian_102nd_Military_Base
- Amnesty International. (2023, 9 February). *Azerbaijan: Blockade of Lachin Corridor Putting Thousands of Lives in Peril Must Be Immediately Lifted*. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/02/azerbaijan-blockade-of-lachin-corridor-putting-thousands-of-lives-in-peril-must-be-immediately-lifted/>
- AP News. (2023, 1 October). *Armenia Grapples with Multiple Challenges after the Fall of Nagorno-Karabakh*. <https://apnews.com/article/armenia-nagorno-karabakh-separatist-azerbaijan-russia-c181855e2a88064231a1805480374306>
- Aslanov, M. (2025, 2 Ічня). Chomu Kreml atakuie Azerbaidzhan [Why Is the Kremlin Attacking Azerbaijan?]. *UNIAN*. <https://www.unian.ua/world/chomu-rosiya-atakuye-azerbaydzhan-ekspert-dav-poyasnennya-13055955.html>
- Azernews. (2022, 1 November). *Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation*. <https://www.azernews.az/nation/201642.html>
- Bezp'iatchuk, Zh. (2025, 8 Ічня). Rosiia posyliuie svoiu bazu u Virmenii. Dlia koho tse mozhe buty zahrozoiu [Russia Is Strengthening Its Military Presence in Armenia. Who Might This Pose a Threat to?]. *BBC Ukraina*. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cn7dkg7y67lo>
- Britannica. (2025). *Nagorno-Karabakh*. <https://www.britannica.com/place/Nagorno-Karabakh>
- Brzezinski, Z. (1991). The Consequences of the End of the Cold War for International Security. *The Adelphi Papers*, 32(265), 3—17. <https://doi.org/10.1080/05679329108449071>
- Busini, C. (2025, 28 July). From Karabakh to Yerevan: Post-conflict democratization in Armenia. *Caucasus Edition. Journal for Conflict Transformation*. <https://caucasusedition.net/from-karabakh-to-yerevan-post-conflict-democratization-in-armenia>
- Candiago, L. (2022, 24 August). Russia's Approach to Frozen Conflicts, Studying the Past to Prevent the Future. *Center for International Relations and Sustainable Development*. <https://www.>

- cirs.org/en/young-contributors/russias-approach-to-frozen-conflicts-studying-the-past-to-prevent-the-future
- Center for Preventive Action. (2025, 18 February). Tensions Between Armenia and Azerbaijan. *Global Conflict Tracker*. <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/nagorno-karabakh-conflict>
- Chawryło, K., & Bartosiewicz, M. (2023, 5 October). Russia Seals the Demise of Nagorno-Karabakh. *Centre for Eastern Studies*. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2023-10-05/russia-seals-demise-nagorno-karabakh>
- Cheterian, V. (2023). Crisis to Watch 2024: Armenia-Azerbaijan. *IPSI*. <https://www.ispionline.it/en/publication/crisis-to-watch-2024-armenia-azerbaijan-157858>
- Civil.ge. (2023, 25 September). *Georgia-Azerbaijan Land Border to Remain Closed until 2024*. <https://civil.ge/archives/560808>
- Cornell, S. (2001). *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*. Routledge.
- Croissant, M. P. (1998). *The Armenia-Azerbaijan Conflict: Causes and Implications*. Praeger.
- De Waal, T. (2003). *Black Garden: Armenia and Azerbaijan Through Peace and War*. New York University Press.
- Droin, M., Dolbaia, T., & Edwards, A. (2023, 22 September). A Renewed Nagorno-Karabakh Conflict: Reading Between the Front Lines. *Center for Strategic & International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/renewed-nagorno-karabakh-conflict-reading-between-front-lines>
- Fraizer, S. (2006, 14 December). Nagorno-Karabakh: between vote and reality. *open Democracy*. https://www.opendemocracy.net/en/nagorno_reality_4184jsp/
- Grant, T. D. (2017). Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal*, 50(3), 361—414. <https://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol50/iss3/1>
- Hedenskog, J. (2023). *The Armenian Dilemma after Azerbaijan's September Attack on Nagorno-Karabakh*. *Stockholm Centre for Eastern European Studies. Report No. 14*. SCEEUS. <https://sceeus.se/en/publications/the-armenian-dilemma-after-azerbajians-september-attack-on-nagorno-karabakh/>
- Hovannisian, R. G. (1971). *The Republic of Armenia* (Vol. I). University of California Press.
- Human Rights Watch. (1994). *Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*. *HRW Report*.
- Kucera, J. (2024, 7 August). A Constitutional Amendment That Could Lead To Peace Between Armenia And Azerbaijan. *RFE/RL*. https://www.rferl.org/a/armenia-constitution-azerbaijan-nagorno-karabakh/33068045.html?utm_source=chatgpt.com
- Lieberman, B. (2006). *Terrible Fate: Ethnic Cleansing in the Making of Modern Europe*. Ivan R. Dee. <https://doi.org/10.5771/9781442230385>
- Light, F., & Bagirova, N. (2025, 13 March). Armenia says it is ready to sign peace agreement with Azerbaijan. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/armenia-says-it-is-ready-sign-peace-agreement-with-azerbaijan-2025-03-13>
- Meduza. (2023, 16 oktjabrja). Il'ham Aliev v Stepanakerte [Ilham Aliyev in Stepanakert] [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=7u9wt-NO6QI&t=12s>
- Meduza. (2025, 29 ijunja). *V Ekaterinburge proshli massovye zaderzhanija predstavitelej azerbajdzhanskoj diaspory iz-za ubijstva dvadcatiletnej davnosti* [Mass Arrests of Members of the Azerbaijani Diaspora Took Place in Yekaterinburg Over a Murder That Happened Twenty Years Ago]. <https://meduza.io/feature/2025/06/29/v-ekaterinburge-proshli-massovye-zaderzhanija-predstaviteley-azerbaydzhanskoj-diaspory-iz-za-ubiystva-dvadtsatiletney-davnosti>
- Min Kim, S., & Price, M. L. (2025, 9 August). Leaders of Armenia and Azerbaijan shake hands and sign deal at White House peace summit. *AP News*. <https://apnews.com/article/donald-trump-white-house-armenia-azerbaijan-069379e9c4a058c96af38afb4684829>
- News.am. (2025, 24 February). *France Envoy to Armenia: International Community Reaction Was Inadequate Regarding Karabakh Population*. <https://news.am/eng/news/868305.html>
- per Concordiam Staff. (2020). Post-Soviet Frozen Conflicts. The World Continues to Seek Peaceful Settlements of Regional Stalemates. *per Concordiam*, 1(2), 42—47.

- Popov, A. (2025, 3 lipnia). Naivyshchi stavky: shcho stoit za konfliktom Kremliya ta Baku [High Stakes: What Lies Behind the Conflict Between the Kremlin and Baku]. *UNIAN*. <https://www.unian.ua/world/nayvishchi-stavki-shcho-stojit-za-konfliktom-kremliya-ta-baku-13057050.html>
- Ramani, S. (2023a, 25 October). How the End of Nagorno-Karabakh Will Reshape Geopolitics. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2023/10/25/armenia-azerbaijan-nagorno-karabakh-turkey-iran-russia-europe/>
- Report. (2025, 19 ijulja). *Il'ham Aliyev posovetoval ukraincam ne mirit'sja s okkupaciej* [Ilham Aliyev advised Ukrainians not to accept the occupation]. <https://report.az/ru/vneshnyaya-politika/ilham-aliyev-posovetoval-ukraincam-nikogda-ne-smiryajtes-s-okkupaciej/>
- RFE/RL. (2023, 21 September). *Top Russian Officer Among Troops Killed During Azerbaijan's Attack On Nagorno-Karabakh*. <https://www.rferl.org/a/top-russia-navy-officer-killed-azerbaijan-nagorno-karabakh/32602846.html>
- Russkaja sluzhba Bi-bi-si. (2024, 30 dekabrja). *Krushenie samoleta AZAL: pomogli li izvinenija Putina i kak v Azerbajdzhane izmenilos' otnoshenie k Rossii* [The AZAL Plane Crash: Did Putin's Apology Help, and How Has Azerbaijan's Attitude Towards Russia Changed?]. *BBC News Russkaja sluzhba*. <https://www.bbc.com/russian/articles/c4gwyddgzg4o>
- Ryzhko, K., & Sabirova, Z. (2025, 20 August). Stability Brings Profits: How the Armenian-Azerbaijan Peace Deal Could Transform the Region's Economy. *Caspian Policy Center*. <https://www.caspianpolicy.org/research/economy/stability-brings-profits-how-the-armenian-azerbaijan-peace-deal-could-transform-the-regions-economy>
- Seferian, N. (2023, 27 September). Azerbaijan's Use of Force in Nagorno-Karabakh Risks Undermining Key International Norms, Signaling to Dictators That Might Makes Right. *The Conversation*. <https://theconversation.com/azerbajjans-use-of-force-in-nagorno-karabakh-risks-undermining-key-international-norms-signaling-to-dictators-that-might-makes-right-214440>
- Suny, R. G. (1993). *Looking Toward Ararat: Armenia in Modern History*. Indiana University Press.
- Swietochowski, T. (1995). *Russia and Azerbaijan: A Borderland in Transition*. Columbia University Press.
- The Prime Minister of the Republic of Armenia. (2024, 13 November). No Article of the Constitution of Armenia Contains Any Direct or Indirect Reference to Nagorno-Karabakh. *Prime Minister*. https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2024/11/13/Nikol-Pashinyan-Speech/?utm_source=chatgpt.com

Надійшла: 22.01.2026

Прорецензовано: 22.03.2026

Прийнято до друку: 05.04.2026

Оприлюднено: 30.06.2026

Csilla Fedinesc,
PhD,
Senior Research Fellow,
ELTE Centre for Social Sciences (Hungary)

NAGORNO-KARABAKH AS AN EXAMPLE
OF RESOLVING A “FROZEN CONFLICT”: GEOPOLITICAL,
LEGAL, AND HUMANITARIAN CONSEQUENCES

The article provides a comprehensive study of the process of resolving the “frozen conflict” in Nagorno-Karabakh, offering a detailed analysis of its geopolitical, legal, and humanitarian consequences. Particular attention is paid to the period following the breakup of the USSR, when the influence of international actors such as Russia, Turkey, Iran, the EU and the US significantly impacted the conflict’s dynamics. The article also examines the historical background of territorial disputes. The analysis covers legal issues, particularly those relating to sovereignty and territorial integrity, as well as the protection of the rights of local ethnic minorities in accordance with international and humanitarian law. Examples of ceasefire violations, the Lachin corridor blockade, and violence against the civilian population are examined in order to illustrate the limited effectiveness of legal mechanisms in the absence of political will of the parties involved and international control. In the humanitarian dimension, the article focuses on the mass emigration and forced displacement of over 100,000 people, which has led to a socio-economic crisis. Additionally, the article examines the evolution of diplomatic processes, the involvement of international actors — including Russia and the United States — and the consequences of the escalating conflict between Azerbaijan and Russia from 2024 to 2025. This conflict resulted in civilian casualties and the detention and persecution of Azerbaijanis in the Russian Federation. The study pays particular attention to assessing the prospects for the further normalization of relations between Armenia and Azerbaijan, including the resolution of territorial disputes and border security issues. The paper provides an analytical overview of the issues that remain unresolved after the end of Nagorno-Karabakh’s de facto independence, and outlines the importance of territorial sovereignty in maintaining the existing international order.

Keywords: Nagorno-Karabakh, “frozen conflict”, international humanitarian law, geopolitics, human rights, post-conflict reconstruction, regional security, international assistance.